

УДК 811.112.2'373.612.2
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-83-8>

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ І ЇЇ МОВНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ В РОМАНІ Д. КЕЛЬМАНА «ОБМІРЮВАННЯ СВІТУ»

Гура Н. П.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та практики перекладу
Національний університет «Запорізька політехніка»
вул. Жуковського, 64, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0002-4496-5352
black.amber17@gmail.com*

Галахова М. О.

*студентка магістратури
кафедри теорії та практики перекладу
Національний університет «Запорізька політехніка»
вул. Жуковського, 64, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0002-2384-6776
halmayr191@gmail.com*

Ключові слова: ідентичність, Німеччина, вербалізація, мовні засоби, антропонім, топонім, слова-реалії.

У статті досліджуються мовні засоби, які вербалізують національну ідентичність на матеріалі роману Д. Кельмана «Обмірювання світу» (“Die Vermessung der Welt”, 2005). Процеси глобалізації, що пов’язані з усіма сферами життєдіяльності сучасного суспільства, висувають на передній план питання збереження культурної своєрідності, національної культури, традицій і цінностей. Утворюючись у процесі соціальної взаємодії, національна ідентичність виражається в мові, оскільки мова є основним середовищем визначення, збереження та передачі соціального досвіду. Формування німецької нації й німецької національної свідомості відбувалося нелінійно. Питання самовизначення німців, подолання вікової роздробленості й формування єдиної держави, у межах якої закріпився би мовний і культурний простір, залишається однією з найактуальніших проблем для Німеччини. Тому досліджуючи такі непрості теми, як «німецька нація» та «німецька ідентичність», Данієль Кельман звертається до епохи Просвітництва й Веймарівської класики як до періоду, коли почала розбудовуватися німецька держава. Визначено, що важливий внесок у формування спільної німецької культури зробили видатні діячі філософії, літератури та науки. З’ясовано, що Д. Кельман активно використовує топоніми, щоб унаочнити панораму тогочасної Німеччини. Топоніми є осередком знань про країну й концентратом історико-культурної інформації. Оскільки топоніми характеризуються багатством культурно-історичних асоціацій, то вони тісно пов’язані з громадсько-політичними реаліями й антропонімами. Антропоніми в романі Д. Кельмана представлені широким спектром реальних таких історичних імен, пов’язаних із німецькою історією, філософією, наукою та культурою, як Г. Лейбніц, І. Кант, Й. Вінкельман, Ф. Клопшток, А. Вернер, Г. Ліхтенберг, А. Кестнер, В. Вебер, В. Гумбольдт, О. Гумбольдт, К. Гаус, А. Мебіус, Ф. Ян, Й.В. Гете, Ф. Шиллер, К. Віланд, Й. Гердер. На широкому культурно-історичному тлі вирізняються образи головних героїв роману – О. Гумбольдта й К.Ф. Гауса. Будучи яскравими представниками наукової думки епохи Просвітництва Німеччини, вони втілюють типові німецькі риси. Історичні антропоніми є найбільш яскравою маніфестацією національного лінгвокультурного компонента в мовній картині світу. Доведено, що етнографічні та суспільно-політичні реалії відіграють значну роль у романі, оскільки вони сприяють відтворенню атмосфери епохи німецького Просвітництва.

NATIONAL IDENTITY AND ITS LINGUISTIC REPRESENTATION IN D. KEHLMANN'S NOVEL "MEASURING THE WORLD"

Gura N. P.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Theory and Practice of Translation
National University "Zaporizhzhia polytechnic"
Zhukovskoho str., 64, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0002-4496-5352
black.amber17@gmail.com*

Halakhova M. O.

*Master's Degree Student at the Department of Theory and Practice of Translation
National University "Zaporizhzhia polytechnic"
Zhukovskoho str., 64, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0002-2384-6776
halmaly191@gmail.com*

Key words: *identity, Germany, verbalization, the means of language, anthroponym, toponym, realia.*

The article deals with the means of language, which verbalize national identity based on D. Kehlmann's novel "Measuring the World" ("Die Vermessung der Welt", 2005).

The processes of globalization, which are connected with all the spheres of life of modern society, bring to the fore the issues of preserving cultural identity, national culture, traditions and values. Formed in the process of social interaction, national identity finds its expression in language, because language is the main medium for the definition, preservation and sharing of social experience.

The formation of the German nation and the German national consciousness was nonlinear. The issue of German self-determination, overcoming age-related atomism and the formation of a unified state where the linguistic and cultural space would be consolidated, remains one of the most burning problems for Germany. Therefore, exploring such difficult themes as the "German nation" and "German identity", Daniel Kehlmann refers to the Enlightenment and the Weimar Classicism when the German state began to develop. It is determined that an important contribution to the formation of a common German culture was made by prominent figures of philosophy, literature and science. It was found that D. Kehlmann widely uses toponyms to illustrate the panorama of Germany at that time. Toponyms are the center of knowledge about the country and the essence of historical and cultural information. Since toponyms are characterized by cultural and historical associations, they are closely related to social and political realia and anthroponyms.

Anthroponyms in D. Kehlmann's novel are represented by a wide range of real historical names associated with German history, philosophy, science and culture: G. Leibniz, I. Kant, J. Winkelmann, F. Klopstock, A. Werner, G. Lichtenberg, A. Kestner, W. Weber, W. Humboldt, O. Humboldt, K. Gauss, A. Moebius, F. Jahn, J.W. Goethe, F. Schiller, K. Wieland, J. Herder. The images of the novel main characters: Alexander von Humboldt and Karl Friedrich Gauss stand out against a wide cultural and historical background. Being bright representatives of scientific thought of the German Enlightenment, they embody typical German features. Historical anthroponyms are the most striking manifestation of the national linguistic and cultural component in the linguistic view of the world. It is proved that ethnographic, social and political realia play a significant role in the novel, as they contribute to the renewal of the atmosphere of the German Enlightenment.

Осмилення історичного досвіду сторіччя, аналіз причин етнічних конфліктів, переоцінка зовнішньополітичних реалій сучасного світу відродили інтерес на початку XXI століття до проблеми національної ідентичності. Процеси глобалізації, що пов'язані різною мірою з усіма сферами життєдіяльності сучасного суспільства, висувають на передній план питання збереження культурної своєрідності, національної культури, традицій і цінностей.

Утворюючись у процесі соціальної взаємодії, ідентичність виражається в мові, оскільки, як стверджує Ф. Коулмас (F. Coulmas), «мова є найбільш чіткою і потужною системою символів, яка показує зовні причетність до групи та створює її всередині» [9, с. 47]. Мова є основним середовищем визначення, збереження та передачі соціального досвіду. З іншого боку, мова відіграє важливу роль у національній диференціації, оскільки вона впливає не тільки на духовне буття певної спільноти, а й забезпечує (створює) відмінність від інших націй. Тому національну ідентичність необхідно розглядати в тісному зв'язку з мовою, оскільки саме вона є однією з найважливіших умов існування будь-якої національної спільноти.

Роман Даніеля Кельмана «Обмірювання світу» (“Die Vermessung der Welt”, 2005) [10], один із найяскравіших німецькомовних романів початку XX сторіччя, тісно пов'язаний з темою «німецької самобутності». Успіх роману багато в чому пояснюється тим фактом, що письменнику вдалося відтворити «дух епохи» на межі XVIII–XIX століть і торкнутися важливих для німецької культурної свідомості проблем. «Під маскою веселої несерйозності, автор намагається дати в особі своїх героїв іронічний портрет нації, позначивши певні архетипні властивості німецької ментальності» [6, с. 562].

Однак, незважаючи на популярність роману в читачів, уваги критиків, належного висвітлення проблема вербалізації національної ідентичності в романі Д. Кельмана «Обмірювання світу» у вітчизняному літературознавстві так і не отримала. Серед спорадичних досліджень різних аспектів роману варто виділити статтю О.Г. Прошиної [6], яка сконцентрована на іронічній рецепції властивостей німецької ментальності, і розвідку А.Е. Козубової [1], де авторка аналізує лексичні засоби вербалізації німецького національного характеру одного з головних героїв роману – Олександра фон Гумбольдта. Такі підходи, з нашої точки зору, здаються декілька односторонніми, а отже, проблема мовної репрезентації німецької самобутності в романі Д. Кельмана потребує подальшого дослідження, що зумовлює **актуальність** статті.

Мета статті. Мета дослідження полягає в аналізі мовних засобів, які вербалізують національну ідентичність у романі Д. Кельмана «Обмірювання світу». Реалізація мети передбачає розв'язання таких **завдань**: з'ясувати чинники, що вплинули на формування німецької ідентичності, і проаналізувати мовні засоби, що репрезентують німецьку самобутність у романі Д. Кельмана «Обмірювання світу».

Об'єктом дослідження є вербалізація національної ідентичності в німецькомовній літературі початку XXI сторіччя.

Предметом дослідження є особливості мовної репрезентації національної ідентичності в романі Д. Кельмана «Обмірювання світу».

За своєю суттю національна ідентичність – це глобальне та багатомірне поняття, яке не зводиться до єдиного компоненту. Як стверджує Е. Сміт, «національна ідентичність пронизує життя індивідів та спільнот майже в усіх сферах діяльності. У сфері культури національна ідентичність виявляється в цілій низці гіпотез і міфів, вартостей і спогадів, – так само як і в мові, у праві, в інституціях і церемоніях» [2, с. 149]. На думку Л.П. Нагорної, національна ідентичність – це «широкий комплекс індивідуалізованих і неіндивідуалізованих міжособистісних зв'язків та історичних уявлень, який становить основу самоідентифікації окремих осіб і груп людей з певною нацією як самобутньою спільнотою, що має свою історичну територію, мову, історичну пам'ять, культуру, міфи, традиції, об'єкти поклоніння, національну ідею». Отже, обидва визначення поєднують поняття: міфи, спогади (пам'ять) і мова. Міфи представляють минуле нації, яке пам'ять поєднує із сьогоденням і майбутнім за допомогою мови.

Формування німецької нації й німецької національної свідомості, як стверджує О.М. Хауер-Тюкаркіна, відбувалося «нелінійно, а в результаті постійних турбулентностей» [8, с. 67]: мілітаризм Пруссії допоміг створити «єдину» Німеччину; спекулюючи на патріотизмі, Вільгельм II мобілізував німців на війну за імперські амбіції; принижене становище Німеччини після поразки в Першій світовій війні породило жагу реваншу, чим скористалися націонал-соціалісти та втягнули країну і світ у нову війну; майже півстоліття існування двох Німеччин і, нарешті, остаточне об'єднання країни. Такі «підйоми» та «падіння» суттєво позначилися на національній свідомості німців на сприйнятті Німеччини всередині країни й за кордоном.

Для Німеччини тема національного є особливо болючою, що пов'язано передусім із трагічними подіями, які країні довелося пережити у XX сторіччі. Тому, досліджуючи такі непрості теми, як «німецька нація» та «німецька

ідентичність», Данієль Кельман звертається до епохи Просвітництва й Веймарівської класики. Незважаючи на політичну роздробленість Німеччини (більше 200 державних утворень) і її конфесіональну неоднорідність (католики та протестанти), це був прекрасний період, який поєднував у собі духовно-культурний підйом і розквіт духу. С.П. Петренко стверджує: «Німці консолідувалися як «культурна нація», тому не дивно, що в процесі її створення брали участь <...> діячі культури» [5, с. 376]. А.І. Патрушев наголошує, що «Гете й Веймар мали таке саме значення для німців, як Наполеон і Париж для французів» [3, с. 64]. Однак варто підкреслити, що Веймар був не єдиним духовним центром країни, оскільки в Німеччині на той час утворилося безліч осередків культури. Цей період характеризується також появою великої кількості філологічних спілнот, які боролися за чистоту німецької мови й розширення сфери її використання.

Протягом всього роману читача супроводжують німецькі міста, курфюрства та регіони: *Берлін (Berlin)*, *Геттінген (Göttingen)*, *Варнемюнде (Warnemünde)*, *Брауншвайг (Braunschweig)*, *Майнц (Mainz)*, *Ганновер (Hannover)*, *Франкфурт-на-Одері (Frankfurt an der Oder)*, *Фрайберг (Freiberg)*, *Ваймар (Weimar)*, *Єна (Jena)*, *Кенігсберг (Königsberg)*, *Бремен (Bremen)*, *Гельмштедт (Helmstedt)*, *курфюрство Ганновер (Kurfürstentum Hannover)*, *королівство Вестфалія (Königreich Westphalen)*, *регіони Баварія (Bayern) і Саксонія (Sachsen)*. Завдяки топонімам Д. Кельману вдається створити панораму тогочасної Німеччини й унаочнити її складники. Ці топоніми дають уявлення про час і середовище, у яких вони існували, оскільки власні імена чутливі до змін у суспільстві, є відображенням минулого чи сьогодення та мають історичне пояснення. Крім того, вони тісно пов'язані з певною країною і можуть виступати «символом Батьківщини».

Варто також підкреслити, що топоніми є осередком знань про країну та концентратом історико-культурної інформації. Міста *Франкфурт-на-Одері*, *Гельмштедт*, *Фрайберг* і *Геттінген* тісно пов'язані з навчальними закладами, які там розташовані: *університетом у Франкфурті-на-Одері (Universität Frankfurt an der Oder)*, *Гельмштедтським університетом (Universität Helmstedt)*, *Фрайберзькою гірничою академією (Bergbauakademie in Freiberg)*, *Геттінгенським університетом (Universität Göttingen)*. Оскільки топоніми характеризуються багатством культурно-історичних асоціацій, то далі асоціаційний ланцюжок поповнюється прізвищами видатних людей, які працювали чи навчалися там.

Університет у Франкфурті-на-Одері, один із найстаріших університетів у Європі, заснований

у 1506 році. Одними з найвідоміших випускників були брати *Вільгельм фон Гумбольдт (Wilhelm von Humboldt)* та *Олександр фон Гумбольдт (Alexander von Humboldt)*. Університет у Гельмштедті, заснований у 1576, був першим університетом герцогства Брауншвейг і став одним із найбільших німецьких університетів. Одним із видатних викладачів університету був *Йоганн Пфафф (Johann Pfaff)*, наставник *Карла Фрідріха Гауса (Carl Friedrich Gauß)*, який деякий час там навчався. Фрайберзька гірничо академія, заснована в 1765 році, є найстарішим гірничим університетом світу. В університеті викладав *Авраам Готлоб Вернер (Abraham Gottlob Werner)*, якого називають батьком німецької геології. З 1790 до 1792 роки там навчався *Олександр фон Гумбольдт*. Геттінгенський університет (заснований у 1734 році) вважається одним із найпрестижніших у країні та світі. Свого часу *Георг Ліхтенберг (Georg Lichtenberg)*, *Авраам Кестнер (Abraham Kästner)* і *Вільгельм Вебер (Wilhelm Weber)* викладали, а *Вільгельм фон Гумбольдт*, *Олександр фон Гумбольдт*, *Карл Гаус*, *Август Мебіус (August Möbius)* та *Фрідріх Ян (Friedrich Jahn)* отримували знання там.

Як уже зазначено, у Німеччині було декілька культурних центрів, які виникали в княжих резиденціях, в університетських і вільних імперських містах, своєрідних осередках духовної культури. Такими центрами були Лейпциг, Гамбург, Геттінген, поки, нарешті, в останній чверті століття пріоритет утвердився за *Веймаром (Weimar)*, резиденцією маленького князівства, у якому зосередився весь цвіт німецької літератури: *Йоганн Вольфганг фон Гете (Johann Wolfgang von Goethe)*, *Фрідріх Шіллер (Friedrich Schiller)*, *Крістоф Вільанд (Christoph Wieland)*, *Йоганн-Готфрід Гердер (Johann Gottfried Herder)*.

Але їхня творча та соціально-політична діяльність була підготовлена багаторічним ходом німецького Просвітництва, витоки якого сягають раціоналістичної філософії *Готфріда Лейбніца (Gottfried Leibniz)* і діалектики *Іммануїла Канта (Immanuel Kant)*. Теоретиком німецького Просвітництва вважається *Йоганн Йохім Вінкельман (Johann Joachim Winckelmann)*, який заклав підвалини розуміння культурного значення і краси класичного мистецтва, був засновником художньої критики. *Фрідріх Готліб Клопшток (Friedrich Gottlieb Klopstock)*, автор піднесено-патетичних віршів, що оспівують любов, природу й радість творчості, був одним із засновників громадянської лірики, збагатив поетичну мову. Пізніше національна тема була підхоплена штюрмерами.

Отже, антропоніми в романі Д. Кельмана представлені широким спектром реальних історичних імен, пов'язаних з німецькою історією,

філософією, наукою та культурою. Історичні антропоніми є найбільш яскравою маніфестацією національного лінгвокультурного компонента в мовній картині світу, пов'язаною з Німеччиною. Автор звертається до імен відомих німецьких учених, філософів, політиків, письменників і поетів, щоб створити «достовірну» атмосферу епохи німецького Просвітництва. Будучи постійно повторюваними, вони стають домінантами тексту, що направляють його сприйняття в єдиному напрямі: ілюстрація духовного життя німецької нації XVIII сторіччя.

Але не тільки видатні німецькі персоналії з'являються на сторінках роману «Обмірювання світу». У специфічній кельманівській манері читач знайомиться з визначними художніми творами німецької культури в найбільш нетривіальних місцях: у юнацтві О. Гумбольдт вирішив випробувати перший лід на ставку та продекламувати *Оду ковзанярству Ф. Клопштока (Klopstocks Eislaufode)*, пізніше в нетрях Оріоко він згадує найпрекрасніший німецький вірш («Нічна пісня подорожнього» Й.В. Гете) та перекладає його іспанською в довільній формі: «*Oberhalb aller Berspitzen sei es still, in den Bäumen kein Wind zu fühlen, auch die Vögel seien ruhig, und bald werde man tot sein*» [10, с. 125]. Залучаючи такі посилання, автор активізує інтертекстуальні зв'язки та посилює національний складник роману.

На широкому культурно-історичному тлі образи головних героїв роману: видатних учених – Олександра фон Гумбольдта (Friedrich Wilhelm Heinrich Alexander Freiherr von Humboldt, 1769–1859) та Карла Фрідріха Гауса (Johann Carl Friedrich Gauß, 1777–1855), постають ще більш рельєфно. Будучи яскравими представниками наукової думки епохи Просвітництва Німеччини, вони втілюють типові німецькі риси. Тому не дивно, що, коли О. Гумбольдт у розмові з Й.В. Гете розповів про своє потаємне бажання помандрувати Новим світом, він отримав напуття: «*Nie solle er vergessen, von wem er komme. Er solle bedenken, wer ihn geschickts habe... Goethe machte eine Handbewegung in Richtung der bunten Zimmer, der Gipsabgüsse römischer Statuen, der Männer, die sich im Salon mit gedämpften Stimmen unterhielten*» [10, с. 18]. Таким чином, автор підтримує ідею зв'язку часів і спадкоємність поколінь.

Важко не погодитися з В.О. Пестеревим, який наголошує, що «образ Німеччини Кельмана багаторівневий і багатомірний» [4, с. 191]. Читач занурюється в німецьку історію: від *тугебунду* («Спільнота чесноти» від нім. «*Tugendbund*»), метою якого було відновлення патріотичного духу нації після поразки від військ Наполеона та виховання юнацтва, до суспільно-політичної діяльності Фрідріха Яна, «батька сучасної гімнастики»,

який уважав завданням свого життя відродження народного духу шляхом розвитку фізичних і моральних сил населення: «*Täglich begegne man dem Unrecht, allenthalben und überall, wer solle ihm wehren, wenn nicht gute Burschen, die Alkohol und Weib entsagt und sich der Kraft gewidmet hätten, die Deutschlands Mönche seien, frisch und fromm, fröhlich und frei?*» [10, с. 228].

Цікавою є також галерея титулів, чинів і посад, які асоціюються з німецьким державно-політичним устроєм і соціально-політичною структурою суспільства: *кайзер, імператор (der Kaiser), князь (der Fürst), герцог (der Herzog), камергер (der Kammerherr), радник, гофрат (der Hofrat), бургомайстер, міський голова (der Bürgermeister)*. Суспільно-політичні реалії створюють національний колорит і частково передають «дух» епохи.

Отже, незважаючи на політичну роздробленість Німеччини та її конфесіональну неоднорідність, епоха Просвітництва була періодом нового піднесення соціально-культурного життя в країні. Спираючись на ономастичну лексику та слова-реалії, Д. Кельман у романі «Обмірювання світу» створює загальний портрет німецької нації на межі XVIII–XIX століть. Національно-марковані одиниці надають твору не тільки достовірність і фактологічність, а й відтворюють дух епохи німецького Просвітництва. Сформоване ними інформаційне поле досить широке, оскільки в ньому присутні різноманітні фонові знання, які актуалізують важливу інформацію для глибшого розуміння авторського задуму й художнього твору.

Однак проблема вивчення специфіки вербалізації національної ідентичності в романі Д. Кельман «Обмірювання світу» не може бути розкрита в межах однієї статті, оскільки тема має потужний потенціал. Перспективним напрямом подальших досліджень може бути аналіз мовної репрезентації французької національної ідентичності й дослідження опозиції «свій» – «чужий» (на матеріалі німецької та французької національної ідентичності) у порівняльному аспекті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Козубова А.Е. Лексические средства репрезентации немецкого национального характера в романе Д. Кельмана «Измеряя мир». *Державинский форум*. 2021. Том 5. № 18. С. 58–65.
2. Нагорна Л.П. Ідентичність національна. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Identychnist_nacionalna (дата звернення: 07.08.2021).
3. Патрушев А.И. Германская история. Москва : Весь Мир, 2003. 256 с.
4. Пестерев В.А. Полижанровость романа Даниэля Кельмана «Измеряя мир». *Русская германистика : ежегодник российского союза*

- германистов. Москва : Языки славянской культуры. 2013. Т. 10. С. 188–195.
5. Петренко С.П. Германия во второй половине XVIII века: начало формирования немецкой нации. *Вестник Таганрогского института имени А.П. Чехова*. 2009. № 1. С. 372–377.
  6. Прошина Е.Г. «Неужели всегда нужно быть настолько немцем?»: иронический контекст немецкой идентичности в романе Д. Кельмана «Измеряя мир». *Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского*. 2011. № 6 (2). С. 561–565.
  7. Сміт Е.Д. Національна ідентичність / пер. з англ. П. Тарашчука. Київ : Основи, 1994. 224 с.
  8. Хауер-Тюкаркина О.М. Дискурс национального в современном немецком обществе. *Полития. Анализ. Хроника. Прогноз*. 2013. № 4 (71). С. 67–78.
  9. Coulmas F. *Sprache und Staat: Studien zur Sprachplanung und Sprachpolitik*. Berlin, New York : Walter de Gruyter. 1985. S. 292.
  10. Kehlmann D. *Die Vermessung der Welt*. Hamburg : Rowohlt Verlag. 2009. S. 298.
- REFERENCES**
1. Kozubova, A.E. (2021) Leksicheskie sredstva reprezentacii nemeckogo nacionalnogo haraktera v romane D. Kelmana “Izmeriyaya mir” [Lexical means of representation of the german national character in the novel “Measuring the world” by D. Kehlmann]. *Derzhavinskij forum – Derzhavin Forum* Vol. 5, 18, 58–65 [in Russian].
  2. Nagorna, L.P. (2005) Identichnist’ nacional’na [identity national]. Retrieved from http://www.history.org.ua/?termin=Identychnist_nacionalna [in Ukrainian].
  3. Patrushev, A.I. (2003) *Germanskaya istoriya* [German history]. Moscow: Entire world [in Russian].
  4. Pesterev, V.A. (2013) Polizhanrovost’ romana Danielya Kel’mana «Izmeriyaya mir» [Polygenre of the novel «Measuring the World» by Daniel Kelman]. *Russkaya germanistika – Russian Germanic studies*. Moscow : Languages of Slavic culture, Vol. 10, 188–195 [in Russian].
  5. Petrenko, S.P. (2009) Germaniya vo vtoroj polovine XVIII veka: nachalo formirovaniya nemeckoj nacii [Germany in the second part of 18th century: the beginning of German nation formation]. *Vestnik Taganrogskogo instituta imeni A.P. Chekhova – Journal of the A.P. Chekhov Taganrog Institute*, 1, 372–377 [in Russian].
  6. Proshhyna, E. (2011) «Neuzhely vseгда nuzhno byt nastolko nemcem?»: yronycheskyj kontekst nemeckoj ydentychnosti v romane D. Kelmana «Yzmeriyaya myr» [«Is it always necessary to be so German?»: ironic context of german identity in the novel «Measuring the world» by Daniel Kehlmann], *Vestnyk Nyzhegorodskogo unyversyteta im. N.Y. Lobachevskogo – Vestnik of Lobachevsky University of Nizhni Novgorod*, 6 (2), 561–565 [in Russian].
  7. Smit, E.D. (1994) *Nacional’na identichnist’* [National identity]. (P. Tarashchuk, Trans). Kyiv: Foundation [in Ukrainian].
  8. Hauer-Tyukarkina, O.M. (2013) Diskurs nacional’nogo v sovremennom nemeckom obshchestve [Discourse of national in modern German society]. *Politiya. Analiz. Hronika. Prognoz – Polity. Analysis. Chronicle. Prediction*, 4 (71), 67–78 [in Russian].
  9. Coulmas, F. (1985) *Sprache und Staat: Studien zur Sprachplanung und Sprachpolitik* [Language and state: survey of language planning and language policy]. Berlin, New York : Walter de Gruyter [in German].
  10. Kehlmann, D. (2009) *Die Vermessung der Welt* [Measuring the World]. Hamburg : Rowohlt Verlag [in German].